

KELTAINEN KIRJASTO

Kolmas valhe

Ágota Kristóf

KELTAINEN KIRJASTO

ÁGOTA KRISTÓF:

Iso vihko (1986, suom. 1988)

Todiste (1988, suom. 2023)

Kolmas valhe (1991, suom. 2023)

ÁGOTA KRISTÓF

Kolmas valhe

Suomentanut
VILLE KEYNÄS

TAMMI
HELSINKI

Ranskankielinen alkuteos *Le Troisième Mensonge* ilmestyi 1991 Ranskassa.

Copyright © Éditions du Seuil, 1991

Suomenkielinen laitos © Ville Keynäs ja Tammi 2023

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

ISBN 978-952-04-5086-1

Painettu EU:ssa

Ensimmäinen osa

Olen entisen kotikaupunkini vankilassa.

Tämä ei ole oikea vankila vaan selli poliisiasemalla, rakennuksessa joka on samanlainen kuin kaupungin muutkin talot, kaksikerroksinen.

Tämä selli on luultavasti joskus ollut pyykkitupa, sen ovi ja ikkuna ovat pihalle päin. Ikkunan sisäpuolelle on asennettu kalterit niin, ettei ikkunaruuhtua pääse särkemään sisäpuolelta. Käymälä on nurkassa verhon takana. Yhden seinän vieressä on pöytä ja neljä tuolia, jotka on pultattu kiinni lattiaan, vastapäisellä seinustalla on neljä alas laskettavaa sänkyä. Sängyistä kolme on laskettu alas.

Olen sellissä yksin. Tässä kaupungissa ei ole paljon rikollisia, ja kun sellainen tavataan, hänet kuljetetaan välittömästi naapurikaupunkiin joka on aluekeskus, kahdenkymmenen kilometrin päässä täältä.

Minä en ole rikollinen. Olen täällä pelkästään siitä syystä että paperini eivät ole kunnossa, viisumini ei ole enää voimassa. Minulla on myös velkoja.

Aamulla vartija tuo minulle aamiaisen: maitoa, kahvia ja leipää. Juon vähän kahvia ja käyn suihkussa. Vartija syö

loput aamiaisestani ja siivoaa sellin. Ovi jää auki, voisin mennä pihalle jos haluaisin. Piha on muratin ja villiviinin peittämien korkeiden muurien ympäröimä. Yhden muurin takana, sellistä tullessa vasemmalla puolella, on koulun piha. Kuulen lasten huutavan ja leikkivän välitunneilla. Koulu oli siinä jo silloin kun minä olin lapsi, muistan sen vaikken koskaan käynytäkään sitä mutta vankila oli silloin muualla, muistan myös sen koska kävin siellä kerran.

Kävelen pihalla tunnin ajan aamulla ja tunnin illalla. Se on tapa, jonka omaksuin lapsena kun minun täytyi viisivuotiaana opetella uudelleen kävelemään.

Se ärsyttää vartijaani, koska silloin en puhu enkä kuule mitään.

Katse maahan suunnattuna, kädet selän takana minä kävelen, kierrän muurien vierustaa. Maa on kiveyksen peitossa mutta kivien väleistä kasvaa ruohoa.

Piha on lähes neliön muotoinen. Viisitoista askelta pitkä ja kolmetoista leveä. Jos oletetaan että askeleni on metrin pituinen, pihan pinta-ala olisi satayhdeksänkymmentäviisi neliometriä. Mutta askeleni on varmasti lyhyempi.

Pihan keskellä on pyöreä pöytä ja kaksi puutarhatuolia, ja perällä olevan muurin vieressä on puinen penkki.

Penkillä istuessa näkee eniten lapsuuteni taivasta.

Jo ensimmäisenä päivänä kirjakauppias tuli katsomaan minua, hän toi henkilökohtaiset tavarani ja vihanneskeittoa. Hän tuo minulle keittoa joka päivä puolenpäivän aikaan. Sanon, että saan täällä tarpeeksi ruokaa, vartija noutaa kaksi kertaa päivässä täyden aterian vastapäisistä

ravintolasta, mutta hän tuo yhä keittoaan. Syön vähän kohteliaisuudesta, annan sitten kattilan vartijalle joka syö loput.

Pyytelen kirjakauppiaalta anteeksi kun jätin hänen asuntonsa niin sotkuiseen kuntoon.

Hän sanoo:

– Ei se haittaa. Me siivosimme jo kaiken tyttären kanssa. Siellä oli ennen kaikkea paljon paperia. Poltin rypistetyt ja paperikoriin heitettyt. Muut jätin pöydälle, mutta poliisi vei ne.

Olen hetken hiljaa, sitten sanon:

– Olen teille vielä velkaa kahden kuun vuokran.

Hän nauraa:

– Pyysin teiltä liikaa siitä pikku huoneistosta. Mutta jos välttämättä haluatte, voitte maksaa sitten kun palaatte. Ehkä ensi vuonna.

Sanon:

– En usko että palaan. Lähetystöni korvaa teille.

Hän kysyy tarvitsenko jotain. Vastaan:

– Paperia ja kyniä. Mutta minulla ei ole yhtään rahaa.

Hän sanoo:

– Se minun olisi pitänyt tajuta.

Seuraavana päivänä hän tuo keittoa, nipun ruutupaperia ja kyniä.

Sanon:

– Kiitos. Lähetystö korvaa nämä teille.

Hän sanoo:

– Koko ajan te puhutte korvaamisesta. Puhuisitte jos-takin muusta. Mitä te esimerkiksi kirjoitatte?

– Sillä ei ole merkitystä mitä minä kirjoitan.

Hän ei luovuta:

– Minua kiinnostaa tietää, kirjoitatteko te todellisia vai keksittyjä asioita.

Vastaan, että yritän kirjoittaa todellisia asioita mutta jossakin vaiheessa asiat muuttuvat oman todellisuutensa painosta sietämättömiksi, jolloin minun täytyy muuttella niitä. Kerron, että yritän kertoa oman tarinani mutten voi, minulta puuttuu rohkeutta, se sattuu liikaa. Silloin kaunistelen enkä kerro asioita niin kuin ne tapahtuivat vaan niin kuin olisin halunnut niiden tapahtuvan.

Hän sanoo:

– Niin. Jotkin elämät ovat surullisempia kuin surullisimmat kirjat.

Sanon:

– Juuri niin. Oli kirja miten surullinen hyvänsä, se ei voi olla yhtä surullinen kuin elämä.

Oltuaan hetken hiljaa hän kysyy:

– Johtuuko teidän ontumisenne onnettomuudesta?

– Ei, vaan varhaislapsuudessa sairastamastani taudista.

Hän jatkaa:

– Sitä tuskin huomaa.

Minä nauran.

Minulla on taas kirjoitustarpeita muttei mitään juotavaa eikä myöskään tupakkaa, paitsi ne pari-kolme savuketta, jotka vartija tarjoaa ruoan jälkeen. Sanon haluavani puhua poliisiupseerin kanssa, hän ottaa minut saman tien vastaan. Hänen toimistonsa on yläkerrassa. Menen

sinne. Istun tuolille häntä vastapäätä. Hänellä on punaiset hiukset ja pisamaiset kasvot. Pöydällä hänen edessään on keskeneräinen šakkipeli. Upseeri katsoo peliä, siirtää moukkaa, kirjaa siirron vihkoon, kohottaa kalpeansiniset silmänsä:

– Mitä te haluatte? Tutkimus ei ole vielä valmis. Siinä menee useita viikkoja, kenties kuukausi.

Sanon:

– Minulla ei ole kiire. Viihdyn hyvin täällä. Paitsi että minulta puuttuu eräitä pikkuasioita.

– Mitä esimerkiksi?

– Jos voisitte lisätä kiintiöni litran viiniä ja kaksi rasiaa savukkeita päivässä, lähetystöllä ei olisi siihen huomauttamista.

Hän sanoo:

– Ei niin. Mutta se ei olisi teidän terveydellenne hyväksi.

Sanon:

– Tiedättekö, mitä voi tapahtua jos alkoholisti lakkaa yhtäkkiä juomasta?

Hän sanoo:

– En tiedä enkä välitä.

Minä sanon:

– Minä voin saada *delirium tremens* -kohtauksen. Voin kuolla hetkenä minä hyvänsä.

– Ihanko tosi?

Hän tuijottaa šakkipeliä. Minä sanon:

– Musta ratsu.

Hän jatkaa tuijottamista:

– Miksi? En tajua.

Siirrän ratsua. Hän kirjaa sen vihkoonsa. Hän pohtii pitkään. Tarttuu torniin.

– Ei!

Hän laskee tornin takaisin, katsoo minua:

– Oletteko hyvä šakinpelaaja?

– En tiedä. En ole pelannut pitkään aikaan. Olen kuitenkin parempi kuin te.

Hän muuttuu punaisemmaksi kuin pisamansa:

– Aloitin vasta kolme kuukautta sitten. Eikä kukaan ole neuvonut. Voisitteko te opettaa minua?

Sanon:

– Mielelläni. Mutta älkää suuttuko, jos voitan.

Hän sanoo:

– Voittaminen ei kiinnosta minua. Haluan vain oppia.

Nousen seisomaan:

– Tulkaa pelinne kanssa milloin haluatte. Mieluiten aamupäivällä. Silloin mieli on virkeämpi kuin iltapäivällä tai illalla.

Hän sanoo:

– Kiitos.

Hän laskee katseensa pelilautaan, minä odotan, yskäisen.

– Entä viini ja savukkeet?

Hän sanoo:

– Älkää huoliko. Se järjestyy. Te saatte savukkeenne ja viininne.

Lähden toimistosta. Laskeudun alakertaan, menen pihalle. Istun penkille. Tänä vuonna syksy on leuto.

Aurinko laskee, taivas värjäytyy oranssiksi, keltaiseksi, violetiksi, punaiseksi ja myös väreiksi, joille ei ole nimeä.

Pelaan upseerin kanssa šakkia melkein joka päivä parin tunnin ajan. Pelit ovat pitkiä, upseeri miettii paljon, kirjaa kaiken muistiin, häviää joka kerta.

Pelaan myös vartijan kanssa korttia, iltapäivisin, kun kirjakauppias laskee kutimensa ja menee avaamaan kaupansa. Tämän maan korttipelit ovat erilaisia kuin missään muualla. Vaikka ne ovat yksinkertaisia ja sattumalla on niissä suuri osuus, minä häviän jatkuvasti. Me pelaamme rahasta, mutta koska minulla ei ole sitä, vartija kirjaa velkani liitutauluun. Jokaisen pelin jälkeen hän nauraa kovaan ääneen ja hokee:

– Onni pelissä ja onni rakkaudessa!

Hän on nuori aviomies, vaimo synnyttää parin kuukauden päästä. Hän sanoo:

– Jos se on poika ja jos te olette vielä silloin täällä, pyyhin velkanne pois.

Hän puhuu usein vaimostaan, siitä miten kaunis tämä on, varsinkin nyt kun on pulskistunut ja rinnat ja pakaarat ovat kasvaneet melkein kaksinkertaisiksi. Hän kertoo myös yksityiskohtaisesti heidän tapaamisestaan, heidän ”seurustelustaan”, heidän lemmekkäistä kävelyretkistään metsässä, naisen vastustelusta, hänen valloituksestaan, pikaisista häistä lapsen takia.

Mutta kaikista yksityiskohtaisimmin hän kertoo edellisen illan päivällisateriasta. Siitä miten hänen vaimonsa valmisti sen, mitä laittoi siihen, miten ja kuinka kauan kypsensi, koska ”mitä pitempään muhii, sitä parempaa tulee”.

Upseeri ei puhu, ei kerro mitään. Ainoa tunnustus jonka hän on minulle tehnyt on se, että meidän peliemme jälkeen hän pelaa ne yksin uudestaan, muistiinpanojensa avulla, ja vielä toistamiseen illalla kotonaan. Kun kysyin onko hän naimisissa, hän vastasi olkapäitään kohauttaen:

– Naimisissa? Minäkö?

Kirjakauppias ei hänkään kerro mitään. Sanoo ettei hänellä ole mitään kerrottavaa, hän on synnyttänyt ja kasvattanut kaksi lasta ja ollut kuusi vuotta leskenä, siinä kaikki. Kun hän kysyy minun elämästäni toisessa maassa, vastaan että minulla on vielä vähemmän kerrottavaa kuin hänellä, koska en ole kasvattanut yhtään lasta eikä minulla ole koskaan ollut vaimoa.

Yhtenä päivänä hän sanoo:

– Me olemme lähes saman ikäiset.

Vastustelen:

– En usko. Te vaikutatte paljon nuoremmalta kuin minä.

Hän punastuu:

– Älkäähän nyt. En kalastele kohteliaisuuksia. Tarjoitin, että jos te kerran vietitte lapsuutenne tässä kaupungissa, meidän on täytynyt käydä samaa koulua.

Sanon:

– Vietin kyllä mutten käynyt koulua.

– Ei se ole mahdollista. Koulu oli jo silloin pakollinen.

– Ei minulle. Olin silloin mieleltäni vajavainen.

Hän sanoo:

– Teidän kanssanne ei voi keskustella vakavasti. Te lyötte kaiken leikiksi.

ÁGOTA KRISTÓF (1935–2011) syntyi Unkarissa ja pakeni kansannousun aikaan 1956 Sveitsiin. Siellä hän työskenteli tehtaassa ja oppi vähitellen uuden kotimaansa kielen. Hänen ensimmäinen romaaninsa *Iso vihko* (suom. 1988) sai kansainvälistä tunnustusta, ja se käännettiin yli 30 kielelle. Hän kirjoitti myös näytelmiä ja muita romaaneja.

Nerokkaan trilogian kylmäävässä päätösosassa paljastetaan, kuinka suuri osa kaksosten tarinasta on silkkaa valhetta. Kun romaanisarjan perustukset romahtavat, mitä jää jäljelle – ja mihin uskaltaa uskoa?

”Oudon kiehtovaa luettavaa.”

THE NEW YORK TIMES BOOK REVIEW

”Tinkimätön ja mieleenpainuva.”

SAN FRANCISCO CHRONICLE

Kannen suunnittelu: Tuomo Parikka / Koiran kuva: Winifred Lutenin teos

